

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Mulej

Pravičnost v izobraževanju slepih v rednih srednješolskih programih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Mulej

Mentor: doc. dr. Alojzija Židan

Pravičnost v izobraževanju slepih v rednih srednješolskih programih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

"Možnost sporazumevanja v najširšem pomenu besede pomeni dostop do znanja, to pa je za nas življenjskega pomena, če ne želimo, da nas prijazni ljudje z zdravim vidom še naprej prezirajo in so do nas pokroviteljski. Ne potrebujemo usmiljenja in prav tako nas ni treba spominjati na to, kako smo ranljivi. Obravnavati bi nas morali kot enakovredne – to pa lahko dosežemo prav s sporazumevanjem"

Louis Braille

PRAVIČNOST V IZOBRAŽEVANJU SLEPIH V REDNIH SREDNJEŠOLSKIH PROGRAMIH

V diplomski nalogi sem obravnavala koncept pravičnosti v izobraževanju slepih oseb v rednem šolanju na gimnazijah oziroma srednjih šolah. Z zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki je bil sprejet leta 2000, so tudi slepi otroci dobili pravico do šolanja v rednih izobraževalnih ustanovah. Vsak posameznik ima torej pravico šolanja v katerikoli redni izobraževalni ustanovi. Z uveljavitvijo Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami se izobraževanje slepih otrok v rednih šolah povečuje. V diplomski nalogi me je zanimalo predvsem kako so redne šole pripravljene na sprejem in poučevanje slepega dijaka, kakšne so možnosti teh dijakov za napredovanje v naslednji letnik in kakšne prilagoditve imajo slepi dijaki v rednih šolah v primerjavi z videčimi sošolci in vrstniki.

Z empiričnim delom diplomske naloge sem teorije tega področja preverila v praksi. Metodološki del predstavljata dva intervjuja: prvi s slepo dijakinjo, ki obiskuje redni gimnazijski program v eni od slovenskih gimnazij, drugi pa z mobilno tiflopedagoginjo.

Diplomsko delo predstavlja moje rezultate empiričnega raziskovanja in delno osvetljuje problem s katerim se današnja družba sooča pri uveljavljanju in uresničevanju koncepta pravične družbe, ki med seboj različnim posameznikom nudi enake na področju izobraževanja.

Ključne besede: pravičnost, slepota, redno izobraževanje, inkluzija, zakonodaja

JUSTICE IN EDUCATION OF BLIND PERSONS IN REGULAR SCHOOLING AT SECONDARY SCHOOLS

My thesis addresses the concept of justice in education of blind people in regular schooling at secondary schools. The Legislation of guidance of Children with Special Needs, which was adopted in 2000, gave also the blind children the right to go to school in the regular educational institutions. Every individual thus has the right to education in any regular educational institution. Soon after the introduction of the Legislation of guidance of Children with Special Needs, we can already notice an increasing number of blind students in regular schools. In my thesis I am interested, in particular, how the regular school is ready to accept a blind student and how the professors teach them, what are their possibilities to advance to the next year, and what adjustments do the blind students in regular schools have compared with their classmates and peers who can see.

In the empirical part of my thesis I want to examine how the theory reflects in practice. The methodology is based on two interviews, the first one being with a blind student, who is attending regular high school program in one of the Slovenian grammar schools, and the second one with a mobile teacher for blind people.

My thesis presents the results of the empirical research and highlights the problem with which the modern society confronts, concerning the enforcement and the creation of a just society, which provides equal opportunities in education systems for different individuals.

Key words: justice, blindness, regular education, inclusion, legislation

KAZALO

1	UVOD	6
2	ZAKONODAJA REPUBLIKE SLOVENIJE O IZOBRAŽEVANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	8
	2.1 ZAKON O USMERJANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	8
	2.2 CENTER ZA USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	9
3	INKLUZIJA SLEPIH MLADOSTNIKOV V REDNE IZOBRAŽEVALNE USTANOVE – GIMNAZIJE	10
4	POMOČ SLEPIM DIJAKOM V REDNIH SREDNJIH ŠOLAH – GIMNAZIJAH	13
	4.1 MOBILNA TIFLOPEDAGOŠKA SLUŽBA	13
	4.2 DODATNA STROKOVNA POMOČ	14
5	PRILAGODITVE GIMNAZIJ ZA IZOBRAŽEVANJE SLEPIH DIJAKOV	17
6	UČINKOVIT MODEL INTEGRACIJE NA PODROČJU IZOBRAŽEVANJA SLEPIH OSEB.....	20
	6.1 PRIMER ŠVEDSKE.....	20
7	EMPIRIČNI DEL.....	22
	7.1 METODOLOGIJA.....	22
	7.2 ANALIZA PODATKOV	23
	7.3 ANALIZA REZULTATOV EMPIRIČNEGA DELA	23
8	SKLEP.....	28
9	LITERATURA.....	30
10	PRILOGE	32
	PRILOGA A: TERMINOLOŠKI SLOVAR	32
	PRILOGA B: INTERVJU S SLEPO GIMNAZIJKO	34
	PRILOGA C: INTERVJU Z MOBILNO TIFLOPEDAGOGINJO	41

1 UVOD

Pojem pravičnosti lahko razumemo na dva načina: kot skladnost ravnanja v skladu z določeno normo ali kot enakost. V prvem primeru lahko pravičnost izenačimo z legalnostjo. Pravično dejanje je tu razumljeno kot dejanje, ki je v skladu z zakoni. Za razumevanje pojma pravičnosti v drugem primeru je potrebna vzpostavitev in ohranjanje odnosa enakosti. (Kodelja 2006) Pojem pravičnosti se neposredno nanaša na pravice posameznikov kot pripadnikov določene družbe. Te pravice so in morajo biti enake za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost in tudi ne glede na kakršen koli primanjkljaj ali motnjo posameznika, kamor spada tudi slepota.

V prvem členu Splošne deklaracije o človekovih pravicah iz leta 1948 je zapisano, da se "vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice". Deklaracija o človekovih pravicah se v 26. členu dotika tudi pravičnega izobraževanja in pravi, da ima "vsakdo pravico do izobraževanja ... izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov in ohranitev miru." (Deklaracija o človekovih pravicah 1948)

Vsi otroci, ki so se zmožni izobraževati in učiti, bi po spoštovanju temeljnih človekovih pravic morali imeti zagotovljene enake možnosti za pridobivanje znanj, spoznanj, oblikovanje navad in razvoj posameznikovih spretnosti.

Seveda nekateri otroci, predvsem tisti z določenimi primanjkljaji, motnjami in ovirami, pri doseganju določenih znanj potrebujejo več podpore skupnosti in dodatno pomoč strokovnih kadrov. Tega ne smemo razumeti kot privilegij teh otrok, ampak kot njihovo temeljno pravico.

V diplomskem delu bom skušala ugotoviti, kako so temeljne pravice do izobraževanja upoštevane na področju izobraževanja slepih dijakov. Osredotočila se bom na izobraževanje slepih dijakov na srednjih šolah, bolj natančno na gimnazijah. Najprej me bo zanimala teorija

s področja pravičnosti izobraževanja slepih dijakov, torej kakšne so njihove pravice pri vključevanju in pri napredovanju v vzgojno izobraževalnem procesu. Poučevanje slepih je zahtevna pedagoška situacija. Od profesorjev zahteva posebno prilagojeno podajanje učne snovi, pripravo ustreznih prilagojenih didaktičnih pripomočkov, prilagojenih učnih gradiv in uporabo ustreznih tehničnih pripomočkov. Profesorji morajo snov slepim podajati glasno, razločno, sistematično in nazorno. (Murn 2002) Če izhajamo iz dejstva, da je vidno zaznavanje v procesu učenja izjemnega pomena in da človek 80% vseh informacij sprejme prav s pomočjo vida, je navedeno za slepe ključnega pomena. Pri pouku naj bi imeli slepi dijaki možnost otipa različnih predmetov ali vsaj natančen opis predmetov in stvari, v kolikor otip ni mogoč. Gradivo zanje naj bo posneto na kasetah ali CD-jih, pripravljeno v elektronski obliki oziroma naj bi bilo dosegljivo tudi v Braillovi pisavi. Slepim dijakom morajo imeti pri pouku možnost uporabe prilagojene tehnologije in nanjo vezane prilagojene programske opreme, ki jim omogočajo nemoteno sledenje snovi.

V diplomskem delu me bosta vodili dve hipotezi, ki ju bom poskušala preveriti tako s teoretičnega kot tudi s praktičnega vidika. Prva hipoteza se glasi, da imajo slepi otroci po končani osnovni šoli v Sloveniji zagotovljene enake možnosti nadaljevanja izobraževanja v redni srednji šoli kot videči. S tem mislim predvsem na vpisne pogoje v gimnazijske programe, ki so prilagojeni otrokom s posebnimi potrebami.

Druga hipoteza, ki je za moje delo bolj pomembna in bolj zanimiva pa je, da slepi dijaki v procesu srednješolskega izobraževanja nimajo zagotovljenih enakih možnosti in pogojev napredovanja kot videče osebe.

Drugi del diplomskega dela predstavlja tudi empirični oziroma raziskovalni del. Empirični del bo pokazal, kako se teorija o pravičnosti slepih v izobraževanju in njihova enakopravnost v izobraževalnem sistemu odraža v praksi. Ta del diplomskega dela bo temeljil na opravljenih intervjujih s slepo dijakinjo gimnazije in z mobilno učiteljico – tiflopedagoginjo.

2 ZAKONODAJA REPUBLIKE SLOVENIJE O IZOBRAŽEVANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

2.1 ZAKON O USMERJANJU OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami sistemsko in konceptualno ureja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju ZUOPP), ki je bil s strani Državnega zbora sprejet 1. junija 2000, veljati pa je začel mesec kasneje.

Omenjeni zakon ureja usmerjanje otrok in mladostnikov v vzgojno izobraževalne sisteme za celotno vertikalno, kar pomeni vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov od vrtcev, osnovne šole, do poklicnega in strokovnega srednješolskega izobraževanja. Zakon ureja predvsem usmerjanje otrok s posebnimi potrebami v različne programe:

- Program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo
- Prilagojen program za predšolske otroke
- Izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo
- Prilagojen izobraževalni program
- Posebni programi vzgoje in izobraževanja
- Vzgojni programi

Otroci s posebnimi potrebami se usmerjajo v omenjene programe glede na vrsto in stopnjo primanjkljajev, ovir in motenj. Vzgojo in izobraževanje po izobraževalnih programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo izvajajo šole v rednih oddelkih.

ZUOPP določa pripravo individualiziranega programa vsakega otroka v vzgojno-izobraževalnem zavodu, v skladu s programom, v katerega je otrok usmerjen. V skladu z Zakonom imajo starši otrok s posebnimi potrebami aktivnejšo vlogo v postopku usmerjanja v povezavi z vzgojno-izobraževalnim zavodom. Zakon hkrati odpira možnost za osnovnošolsko izobraževanje otrok s posebnimi potrebami na domu in vključevanje v zasebne zavode na podlagi odločbe o usmeritvi.

2.2 CENTER ZA USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

V sklopu Zavoda Republike Slovenije za šolstvo opravlja Center za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami naloge vodenja postopkov usmerjanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v programe vzgoje in izobraževanja na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP), podzakonskih aktov s področja usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in Zakona o splošnem upravnem postopku. Komisija za usmerjanje prve stopnje (KUOPP) izdelava strokovno mnenje na podlagi razgovora s starši otroka, pregleda otroka ter na podlagi pedagoške, specialno-pedagoške, socialne, psihološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo pridobi od ustreznih institucij. Omenjeno komisijo sestavljajo: zdravnik specialist, psiholog ter defektolog z ustrežno specializacijo. Postopek usmerjanja se izvede na pobudo oziroma zahtevo staršev, lahko pa tudi na zahtevo vzgojno-izobraževalne ustanove po predhodni seznanitvi staršev. KUOPP na podlagi navedenega izdelava strokovno mnenje za posameznega otroka, ki je podlaga za izdajo odločbe o usmeritvi. V odločbi o usmeritvi je naveden program vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja, način in obseg strokovne pomoči, do katere je posamezen otrok upravičen ter pogoji, ki jih mora zagotoviti izobraževalna ustanova, v katero bo otrok ali mladostnik s posebnimi potrebami usmerjen (to so kadrovske, materialne in prostorske zahteve).

ZUOPP torej približuje ureditev vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami rešitvam, ki jih poznajo razvite države Evrope, vendar pa ne prinaša popolne integracije otrok s posebnimi potrebami v redne oblike izobraževanja.

V 10-letnem obdobju veljave ZUOPP so se v praksi pokazale tudi nekatere pomanjkljivosti v njem. Zato prav v tem času poteka priprava sprememb ZUOPP.

3 INKLUZIJA SLEPIH MLADOSTNIKOV V REDNE IZOBRAŽEVALNE USTANOVE – GIMNAZIJE

Inkluzija pomeni vključevanje oseb s posebnimi potrebami, v tem primeru slepih mladostnikov, v vsakdanje življenje in širše socialno okolje. Opredelimo pa jo lahko tudi kot "koncept zagotavljanja pravic in ustvarjanja čim boljših razmer za razvoj, vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v družbi sovrstnikov". (Kobal Grum in Kobal 2009, 39) Inkluzija predstavlja dvosmeren proces v družbi, saj se pri tem na eni strani manjšina prilagaja večini in obratno, večina se prilagaja manjšini. (Kobal Grum in Kobal 2009) Gre torej za nekakšno vzajemno delovanje širše družbe in slepih mladostnikov, kjer vsak od njih dobi določene dolžnosti in posledično pridobi določene pravice.

Inkluzijo je mogoče razumeti na dva načina: na eni strani gre za inkluzijo na področju vzgoje in na drugi strani za inkluzijo na področju izobraževanja. Vzgojna inkluzija se nanaša na konativne vidike, vezane na samodejavnost posameznega mladostnika in njegovo vpetost v družbo in družbene odnose. Izobraževalna inkluzija pa se nanaša predvsem na kognitivne vidike, ki so povezani s storilnostjo in učno uspešnostjo posameznika. (Kobal Grum in Kobal 2009)

Vzgojno-izobraževalni sistem Republike Slovenije gre po zgledu Evropske unije v smeri odprtosti, demokratičnosti in pravičnosti. To pomeni, da sistem stremi tudi k integraciji in inkluziji otrok s posebnimi potrebami. Pri zagotavljanju integracije in inkluzije se pogosto pojavlja vprašanje, kako zagotoviti sistem vzgoje in izobraževanja, ki bo temeljil na načelih nediskriminatornosti in neizključevanja, da noben za izobraževanje sposoben otrok ne sme biti izključen iz izobraževanja ... ter bo upošteval načela inkluzivnega izobraževanja, enakih možnosti, svobode združevanja in osebne rasti. (Sardoč in Kavkler 2005, 13) Evropska unija in posledično Republika Slovenija kot njena aktivna članica si na tem področju prizadevata spodbuditi izobraževanje otrok s posebnimi potrebami znotraj rednega izobraževanja v rednih šolah in izboljšati dostop do rednega šolanja otrok s posebnimi potrebami. Temeljni cilj Evropske izobraževalne politike je inkluzija oseb s posebnimi potrebami v vsakdanje družbeno življenje, ki zajema tudi izobraževalne in vzgojne prakse. V sklopu Evropske unije

je bilo oblikovanih pet dejavnikov, ki najbolj vplivajo na razvoj inkluzije v praksi in služijo kot podlaga za oblikovanje temeljne inkluzivne politike držav:

- premik od medicinske usmeritve k socialno interaktivni usmeritvi
- sprememba zakonodaje in sistema financiranja šol
- razvoj kontinuuma oblik izobraževanja otrok s posebnimi potrebami
- preoblikovanje specialnih šol v centre virov inkluzivnega izobraževanja otrok s posebnimi potrebami
- pravica staršev do izbire šole.

(Ferenček 2008, 32)

Inkluzija postaja v sodobnem času ena izmed glavnih vrednot demokratičnih držav, za katere je značilno sprejemanje načela drugačnosti, pravice do drugačnosti, strpnega delovanja posameznikov v družbi in preprečevanje socialne izključenosti določenih posameznikov. Uspešna inkluzija se po mnenju nekaterih strokovnjakov začne že v družini. Družina mora otroka pripraviti za delovanje v vsakdanji družbi. Pomagati mu mora pri odpravljanju vseh primanjkljajev in mu pomagati razviti zmožnosti, ki mu bodo olajšale življenje v širšem socialnem okolju. Z drugimi besedami mora družina posameznega otroka opremiti z določenimi znanji, spretnostmi in veščinami, ki so za inkluzijo pomembne.

Inkluzija zahteva tudi usposobljene strokovne kadre in profesorje na rednih šolah. Šole, v katere so usmerjeni slepi otroci, morajo biti še bolj fleksibilne in pripravljene na sodelovanje, strokovni delavci pa morajo imeti tudi osnovna specialnopedagoška znanja. Šola mora prav tako zagotoviti ustrezne pogoje za izobraževanje slepih mladostnikov, kot je uporaba prilagojenih didaktičnih pripomočkov, prilagojenega učnega gradiva in ustrezne tehnologije. S tehnologijo mislim predvsem na Braillovo vrstico in računalniški program JAWS, ki slepemu omogočajo preseganje komunikacijskih ovir. JAWS je posebna programska oprema, ki slepemu omogoča, da se lahko enakovredno vključuje v vzgojno izobraževalni proces in komunikacijo z videčimi.

Inkluzija v sodobnih vzgojno-izobraževalnih sistemih trenutno zaenkrat predstavlja najvišjo stopnjo pravičnosti v izobraževanju. Zagotavlja namreč preprečevanje socialne izključenosti, ki jo Room definira kot "zanikanje civilnih, socialnih in političnih pravic državljanov". (Kobal Grum in Kobal 2009, 39) Na pojem pravičnosti lahko gledamo kot na

sociološko, pedagoško, pravno kategorijo, kjer je predvsem pomembno vprašanje, za koga je določena stvar pravična, v kakšnem kontekstu in na kakšen način. Na tem mestu me seveda zanima pravičnost izobraževalnega procesa za slepe dijake. Inkluzija slepih dijakov je vrednota tistih demokratičnih držav, ki sprejemajo načela pravičnosti, multikulturalnosti in tolerantnosti. (Kobal Grum in Kobal 2009) Inkluzija "izpostavlja pravice posameznih učencev ter se osredotoča na premoščanje ovir znotraj samega izobraževalnega sistema, ki onemogočajo uresničevanje pravic učencev." (Sardoč in Kavkler 2005, 14)

Inkluzija je torej prava pot tako slovenskega kot evropskega izobraževalnega sistema, ki stremi k pravičnejšim vrednotam in naj bi bil dostopen vsem posameznikom, ne glede na njihove motnje, primanjkljaje in ovire, s katerimi se soočajo.

Pravičnost izobraževalnega sistema pomeni enake možnosti sodelovanja v izobraževalnih procesih. "Načelo enakih izobraževalnih možnosti ne glede na različne fizične in mentalne zmožnosti predstavlja enega od temeljnih načel systemske in kurikularne prenove slovenskega izobraževanja." (Sardoč in Kavkler 2005, 14)

4 POMOČ SLEPIM DIJAKOM V REDNIH SREDNJIH ŠOLAH – GIMNAZIJAH

4.1 MOBILNA TIFLOPEDAGOŠKA SLUŽBA

Mobilna tiflopedagoška služba organizira in izvaja dodatno strokovno pomoč dijakom (in ostalim šolajočim se posameznikom), ki so vključeni v redne izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem, njihovim staršem in njihovim profesorjem. Slepí dijaki potrebujejo s strani mobilne socialno pedagoške službe pomoč pri samem vključevanju v šolo ter pri vključevanju v širši družbeni prostor. (Murn 2002) Mobilna služba ni določena v ZOUPP, je lastna organizacija, ki deluje pod okriljem različnih zavodov. Tako je mobilna tiflopedagoška služba organizirana v okviru delovanja Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani.

Mobilni tiflopedagog spremlja, svetuje in dela z dijaki, svetuje staršem, profesorjem in drugim ustanovam, kot so na primer Centri za socialno delo, Zavod za zaposlovanje, Zveza slepih in slabovidnih Slovenije in podobno.

Mobilni tiflopedagog nudi strokovno pomoč slepim dijakom in njihovim staršem in jim posreduje vse informacije v zvezi z možnostmi, pravicami in dolžnostmi, ki jih imajo. V času samega šolanja pa mobilni tiflopedagog opravlja službo organizatorja in koordinatorja dogajanja na šoli, kjer se izobražuje slep dijak. Mobilni tiflopedagog nudi pomoč dijaku pri vključevanju v redno izobraževalno ustanovo ter v širši družbeni kontekst.

Mobilni tiflopedagog opravlja svetovalno delo vsem udeležencem izobraževalnega procesa, v katerega je vključen slepi dijak. Svetuje tako samemu dijaku in njegovim staršem, predvsem pa svetuje strokovnim delavcem na šoli. Profesorjem svetuje in predstavlja različne možnosti prilagajanja učnega procesa, uporabe prilagojenih pripomočkov in komunikacijo s slepim dijakom. Po potrebi sodeluje tudi pri pouku integriranega dijaka zaradi neposredne pomoči in svetovanja profesorju. (Ministrstvo za šolstvo in šport RS, 2010)

V mobilni tiflopedagoški službi delujejo "učitelji praktiki in drugi strokovnjaki, ki imajo večletne izkušnje pri delu s slepimi in slabovidnimi učenci, zato so usposobljeni za izvajanje konkretne pedagoške pomoči in svetujejo strokovnim delavcem na šolah, kjer teh izkušenj nimajo v zadostni meri." (Murn 2002, 15)

Mobilna tiflopedagoška služba je nepogrešljiv element pri uspešnem vključevanju slepih oseb v rednih izobraževalnih ustanovah, seveda je za uspešno integracijo slepih mladostnikov potrebno tudi primerno in pravično delovanje vseh ostalih institucij in ustanov, ki sodelujejo v tem procesu. Mobilna tiflopedagoška služba tako predstavlja le del sestavljanke pri uspešni integraciji. Kot pravi Murnova si uspešnega delovanja in napredovanja slepih dijakov ne moremo predstavljati brez "dobrega sodelovanja učenca, mentorja (op. razrednika), specialnega mobilnega tiflopedagoga, ostalih učiteljev na šoli, svetovalnih vodstvenih delavcev šole ter staršev." (Murn 2002, 15) Mobilni tiflopedagog pri omenjenem sodelovanju nekako opravlja nalogo povezovalca oziroma posrednika med vsemi vpletenimi posamezniki in skupinami v procesu izobraževanja.

4.2 DODATNA STROKOVNA POMOČ

Dodatno strokovno pomoč, za razliko od mobilne tiflopedagoške službe, njene funkcije in njeno delovanje, določa Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 8/2008).

Dodatna strokovna pomoč je utemeljena kot pomoč, ki vključuje dejavnosti za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj in učno pomoč, ki se izvaja individualno ali občasno v posebni skupini, za otroke, ki so usmerjeni v:

- program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo
- izobraževalni program osnovne šole s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in
- izobraževalne programe poklicnega in strokovnega ter splošnega srednjega izobraževanja s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.

Dodatna strokovna pomoč šolajočim se otrokom in mladostnikom pripada na podlagi odločbe o usmeritvi in se lahko izvaja največ tri ure tedensko. Izjemoma se gluhim in naglušnim ter slepim in slabovidnim mladostnikom v začetku izobraževalnega procesa lahko določi pet ur dodatne strokovne pomoči, kjer ena ura predstavlja 45 min.

V odločbi o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami je za vsakega posameznika posebej določeno razmerje ur dodatne strokovne pomoči, ki se nanaša na premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj in tiste dodatne strokovne pomoči, ki se nanaša na učno pomoč, sam način izvajanja, ki je lahko individualen ali v posebni skupini, v oddelku ali izven oddelka, lahko pa tudi delno v oddelku, delno izven oddelka, ter izvajalce dodatne strokovne pomoči.

Peti člen omenjenega pravilnika posebej določa razširjen obseg dodatne strokovne pomoči za slepe in slabovidne otroke, in sicer:

Za slepe in slabovidne otroke, ki so usmerjeni v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se lahko z odločbo o usmeritvi določi večje število ur dodatne strokovne pomoči, kot je določeno v 4. členu tega pravilnika, in sicer v delu, ki se nanaša na premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj:

- 1 dodatna ura tedensko za predšolske otroke,*
- največ 3 dodatne ure tedensko za otroke v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju izobraževalnega programa devetletne osnovne šole,*
- 1 dodatna ura tedensko za otroke v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju izobraževalnega programa devetletne osnovne šole in*
- 1 dodatna ura tedensko za dijake v izobraževalnih programih poklicnega in strokovnega ter splošnega srednjega izobraževanja.*

Način izvajanja oblike dodatne strokovne pomoči /.../ se glede na stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje, opredeli z individualiziranim programom, izvaja pa se praviloma skupinsko v seminarski obliki, v organizaciji zavoda za slepe. (Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami; Ur.l. RS, št. 8/2008)

Dodatno strokovno pomoč marsikdo enači z inštrukcijami, vendar je med obema pojmomoma bistvena razlika. Inštrukcije razumemo kot ponovno razlago učne snovi s strani zunanjega delavca in se izvaja na podlagi odločitve staršev ali mladostnika. Inštrukcije so plačane s strani mladostnika oziroma njegovih staršev. Dodatna strokovna pomoč pa ne pomeni dodatne oziroma ponovne razlage določene učne snovi, ampak gre bolj za učenje učnih strategij, socialno učenje, preverjanje in urejanje zapiskov, uporabo prilagojenih pripomočkov. Le v izjemnih primerih se dodatna strokovna pomoč izvaja kot inštrukcije. Dodatna strokovna pomoč in razširjen obseg le te je namenjen premagovanju ovir, motenj in primanjkljajev, ki izhajajo iz slepote in slabovidnosti.

5 PRILAGODITVE GIMNAZIJ ZA IZOBRAŽEVANJE SLEPIH DIJAKOV

Navodila za prilagojeno izvajanje gimnazijskih programov za dijake s posebnimi potrebami so pripravljena na osnovi vsebinskih izhodišč za prenovo vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji, ki so opredeljena v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (MŠŠ, 1995) in ob upoštevanju Zakona o gimnazijah (Ur.l. RS, št. 12/96 in 58/01) ter Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 54/00).

Za nemoten potek izobraževalnega procesa za slepe dijake v rednih srednjih šolah so potrebne posebne ureditve in prilagoditve šol na področjih organizacije in izvedbe pouka, urejenosti in prilagoditve šolskega prostora, posebni didaktični pripomočki in učni pripomočki (učbeniki, delovni zvezki), strokovna usposobljenost profesorjev in ostalih strokovnih delavcev šole ter na koncu prilagojeno preverjanje znanja. Poleg vsega naštetega je za uspešno izvajanje izobraževalnega procesa potrebna tudi pozitivna klima v šoli. Dijake je potrebno seznaniti s slepim dijakom, jim predstaviti njegove posebne potrebe, jih soočiti z vsemi informacijami v zvezi s slepoto, jim ponuditi možnost postavljanja vprašanj ter jih seznaniti z vsemi podatki, ki jih zanimajo.

Torej, kako lahko šole - profesorji in ostali strokovni delavci šole - prispevajo k zagotavljanju enakovredne vključitve slepega dijaka v redni oddelek (razred) in s tem tudi k boljšemu počutju in lažji orientaciji slepega dijaka na šoli?

Za slepega dijaka je zelo pomembna ureditev šolskega in delovnega prostora. Slep dijak mora imeti zagotovljeno stalno mesto v učilnici, kot tudi v jedilnici in vseh ostalih prostorih, kjer se giblje in ki jih uporablja. Stalni prostor naj bo ustrezno označen z različnimi orientacijskimi točkami, ki so prav tako razporejene po ostalih prostorih šole kot na primer na stopniščih, hodnikih, stranišču,... Orientacijske točke so narejene s pomočjo reliefnih nalepk, Braillovih napisov, ki označujejo nadstropja šole, napise na učilnicah in podobne pomembne podatke. Na šoli se je potrebno izogibati najrazličnejših ovir, ki bi slepemu dijaku povzročale dodatne težave pri orientaciji in gibanju. Slepemu lahko veliko oviro predstavljajo na tleh ležeče torbe

ali oblačila, odprta vrata, različni predmeti v garderobi, telovadnici in ostalih šolskih prostorih, ki niso na svojem mestu. Slepega dijaka je potrebno ob vsaki spremembi v prostoru obvestiti in ga z njo seznaniti.

Naslednje kar morajo upoštevati šole, ki imajo vključenega slepega dijaka, so prilagojeni didaktični pripomočki in ustrezna prilagojena oprema, ki jo uporabljajo pri pedagoškem procesu. Slepim dijakom je potrebno zagotoviti učno gradivo v Braillovi pisavi oziroma zvočno gradivo, posneto na kasete ali CD-je oziroma pripraviti gradivo v elektronski obliki. Slepim dijaki potrebujejo tudi tipne zemljevide, reliefni globus, razne makete in modele, ki jim pomagajo pri usvajanju učne snovi. Uporabljajo tudi geometrijski pribor za slepe, ki je opremljen z Braillovo pisavo. Knjige, predvsem leposlovje, so slepim dijakom na voljo v knjižnici Zveze društev slepih in slabovidnih v zvočnem zapisu na kasetah. Učno snov lahko slepi dijak snema s pomočjo kasetofona in za beleženje opomb k učni snovi lahko uporablja diktafon. Seveda pa lahko uporablja tudi druge načine snemanja in beleženja, ki so na voljo v povezavi s sodobno tehnologijo.

Šole morajo ob vključitvi slepega dijaka zagotoviti ustrezne prostorske, kadrovske in materialne pogoje. Profesorji in ostali strokovni delavci šole bi morali imeti osnovna znanja o slepoti, poznati osnovne tiflopedagoške posebnosti in zakonitosti izvajanja prilagojenega pedagoškega procesa za slepega dijaka ter poznati osnove komunikacije s slepim. Profesorji morajo podajanje učne snovi in predavanj prilagoditi potrebam slepega dijaka. Pri razlagi učne snovi morajo govoriti razločno, glasno nazorno in sistematično. Slepim dijakom mora profesor omogočiti otip ali vsaj natančen opis različnih predmetov. Slepim dijaki morajo imeti možnost uporabe prilagojenih učnih pripomočkov, na primer računalnika, Braillove vrstice in podobno. Pri učnih urah je potrebno uporabljati didaktična sredstva in pripomočke, ki jih je možno zaznavati z drugimi čutili (sluh, vonj, okus, tip). Pri izvajanju različnih poskusov in eksperimentov mora profesor natančno in sproti opisovati potek dela in dogajanja. Seveda je slepega dijaka potrebno vključiti v vse šolske dejavnosti, kot so športni in kulturni dnevi, razne ekskurzije, kjer mora biti poskrbljeno za ustrezno spremstvo oziroma pomoč spremljevalca.

Tudi preverjanje in ocenjevanje znanja je potrebno prilagoditi slepemu dijaku. Nekatere vsebine je možno preverjati ustno, teste pa je potrebno pripraviti v prirejeni obliki (elektronska oblika, Braillova pisava). Določene vsebine, ki jih slepi dijak ni zmožen usvojiti,

je smiselno izločiti iz ocenjevanja znanja (npr. natančnost pri geometriji) ali jih nadomestiti z drugimi nalogami.

Slep dijak ima na podlagi odločbe o usmeritvi dodeljeno dodatno strokovno pomoč, ki jo izvajajo lahko profesorji šole ali pa strokovni delavec oz. defektolog ustrezne specialnosti; v primeru slepote je to tiflopedagog.

6 UČINKOVIT MODEL INTEGRACIJE NA PODROČJU IZOBRAŽEVANJA SLEPIH OSEB

Evropska unija v svojih nalogah in predvsem ciljnih za bolj demokratično evropsko družbo omenja tudi integracijo otrok in posameznikov s posebnimi potrebami. Med drugim si Evropska unija in njene države članice prizadevajo za čim večjo inkluzijo in integracijo oseb s posebnimi potrebami v vsakdanje življenje in v redno šolstvo. Seveda ima vsaka država svoj način inkluzije in integracije, najboljše modeli integracije pa izvirajo iz skandinavskih držav, kjer imajo to področje zgledno urejeno.

6.1 PRIMER ŠVEDSKE

Leta 2008 se je slovenska delegacija strokovnjakov na področju vključevanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v redne izobraževalne ustanove odpravila na obisk na Švedsko, kjer so se imeli možnost seznaniti z njihovim modelom integracije slepih otrok v redne šole. V tem poglavju bom na kratko predstavila njihova odkritja in s tem model švedske integracije otrok s posebnimi potrebami, torej slepih in slabovidnih otrok.

Na Švedskem je izobraževalni sistem utemeljen na načelu šola za vse, kar pomeni, da je velika večina otrok s posebnimi potrebami, v tem primeru slepih otrok, vključena v integracijo. V posebne šole se vključujejo le otroci s kombiniranimi motnjami. Na Švedskem obstajajo štiri vrste posebnih šol: za slepe z dodatnimi motnjami, za gluho-slepe, za gluhe z dodatnimi motnjami in za otroke s težkimi govorno jezikovnimi motnjami. Vzgojno-izobraževalne standarde in predpise ureja Nacionalna agencija za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Nacionalna agencija tako zagotavlja podporo na štirih glavnih področjih:

- Svetovanje in podpora lokalnim šolam- svetovalci pomagajo profesorjem organizirati in pripraviti pouk, nudijo dodatna usposabljanja na delovnem mestu. Na agenciji je zaposlenih 3.000 svetovalcev, ki imajo diplomu in delovne izkušnje iz specialne pedagogike.

- Priprava prilagojenega učnega gradiva v Braillovmem tisku, zvočni ali elektronski tehniki. Učbeniki v prilagojenih tehnikah so šolam na voljo po enaki ceni kot običajni učbeniki.
- Ocena potreb in dodatna izobraževanja – ocena potreb otroka in potrebnih prilagoditev, izobraževanja in skupinske aktivnosti za slepe in slabovidne otroke in mladostnike ter izobraževanja in skupinske aktivnosti za profesorje in asistente iz rednih šol.

Ko otrok prične obiskovati šolo, pride na srečanje skupaj s svojim učiteljem in se udeleži dodatnega izobraževanja. Tako skupaj odkrivata različne metode in načine dela pri različnih predmetih. Zaposleni na centru obiskujejo šolo in delajo skupaj s svetovalci. Center nudi štiri izobraževanja za starše, saj so učitelji odkrili, da otroci niso dovolj samostojni.

- Prvo izobraževanje se izvede, ko je otrok star 1 leto. Na izobraževanju so hkrati štiri družine s podobnimi težavami in iz podobnega socialnega okolja. Izobraževanje izvajajo specialni pedagog, psiholog in socialni delavec. Dovolj časa je namenjeno tudi izmenjavi informacij in izkušenj med starši.
- Drugo izobraževanje se izvede, ko je otrok star 4 leta. Izobraževanja se udeležita oba starša in sorojenci. Na voljo so jim apartmaji za bivanje ter varstvo in aktivnosti za otroke. Izobraževanja za starše so brezplačna, pokriti morajo stroške kosila in večerje. Izgubo dohodka, ki jo imajo zaradi odsotnosti na delu, pokrije socialno zavarovanje. Povrnjene dobijo tudi potne stroške.
- Tretje izobraževanje se izvede, ko je otrok star 6 let, preden začne hoditi v šolo. Na to izobraževanje je vabljen tudi učitelj. Pogovarjajo se o šolskih dejavnostih in o potrebnih prilagoditvah.
- Četrto izobraževanje je namenjeno najstnikom in na to izobraževanje pridejo brez staršev skupaj z videčim vrstnikom.

Srednješolcem Nacionalna agencija nudi tudi pomoč pri poklicnem usmerjanju in prehodu na trg dela v sodelovanju s švedskim Zavodom za zaposlovanje.

7 EMPIRIČNI DEL

Empirični del diplomskega dela predstavlja raziskava o pravičnosti v izobraževanju slepih dijakov v rednih šolah. Namen moje raziskave je ugotoviti, v kakšnih pogojih se izobražujejo slepi dijaki, koliko truda vložijo v učenje in na kakšen način jim pri tem pomagajo tako strokovni sodelavci šole kot tudi sami profesorji. Moj namen je bil tudi preveriti mojo drugo zastavljeno hipotezo, kjer trdim, da slepe osebe v procesu srednješolskega izobraževanja nimajo zagotovljenih enakih možnosti in pogojev napredovanja kot videče osebe. Z enakimi možnostmi in pogoji mislim predvsem na nepripravljenost srednješolskih profesorjev in neustrezno opremljenost šol za uspešno in učinkovito poučevanje slepih oseb. Zanimalo me je predvsem, kako se teorija na področju izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, ki temelji na Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, v tem primeru slepih oseb, odraža v praksi in kakšni so torej pogoji izobraževanja v praksi.

7.1 METODOLOGIJA

Raziskava temelji na dveh opravljenih strukturiranih intervjujih, kar pomeni, da so bila moja vprašanja vnaprej pripravljena. Priprava vprašanj je potekala sočasno z nastajanjem teoretičnega dela diplomske naloge. Skozi pisanje teoretičnega dela diplomske naloge so se mi pojavljala vprašanja za oba intervjuja. Za strukturiran intervju sem se odločila, ker se mi zdi pravičnost v izobraževanju slepih dijakov preveč splošna in obsežna tema in nestrukturiran intervju se mi ni zdela prava rešitev. S pomočjo strukturiranega intervjuja sem dobila želene odgovore, s katerimi sem lahko preverila, ali teorija drži in ali se redne izobraževalne ustanove na eni strani držijo določil zakona in na drugi strani, kakšna je pripravljenost šole in samih profesorjev za pomoč in lajšanje težav, s katerimi se slepi dijaki srečujejo pri izobraževalnem procesu.

Za raziskavo sem intervjuvala dve osebi. Od tega je ena slepa dijakinja, ki se izobražuje na rednem gimnazijskem programu na eni izmed gimnazij. Dijakinja je stara 19 let

in je slepa od rojstva. Obiskovala je redni vrtec v domačem kraju, osnovno šolo pa v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, nato pa se je odločila za nadaljevanje šolanja v kraju, ki je bližje njenemu domu.

Druga oseba, s katero sem opravila intervju, pa je profesorica na Zavodu za slepo in slabovidno mladino, ki poleg poučevanja v srednji šoli opravlja tudi delo mobilne tiflopedagoginje. Za intervju sem jo izbrala na podlagi njenih dolgoletnih izkušenj na različnih področjih dela s slepimi in poznavanja prilagoditev maturitetnega izpita.

7.2 ANALIZA PODATKOV

Oba intervjuja sem snemala z diktafonom, predvsem s praktičnega vidika, saj je bolj pregledno od sprotnega zapisovanja odgovorov. Poleg tega se pri sprotne zapisovanju odgovorov marsikateri podatek izgubi. Posnete intervjuje sem nato prenesla v pisno obliko, odgovore pa sem nato še sistematično uredila v pregledno in vsebinsko logično obliko. Pomembne odgovore bom predstavila v zaključku empiričnega dela.

7.3 ANALIZA REZULTATOV EMPIRIČNEGA DELA

Inkluzija otrok s posebnimi potrebami in njihova integracija v vsakdanje družbeno življenje je eden izmed ciljev sodobnega sveta. Živimo v času demokracije, kjer si vsak posameznik zasluži dostojno življenje v skladu s svojim željami in potrebami. Vključevanje v družbeno življenje pomeni tudi izobraževanje v rednih izobraževalnih ustanovah, kjer imajo otroci s posebnimi potrebami, v tem primeru slepi otroci, možnost živeti in se družiti tudi z videčimi vrstniki.

Na žalost je tudi na tem področju teorija eno, praksa pa drugo. V praksi se pogosto kaže, da redne šole nimajo zagotovljenih kadrovskih, prostorskih in materialnih pogojev za poučevanje slepih. Tudi odgovor mobilne tiflopedagoginje potrjuje mojo trditev, saj pravi da skoraj ne vidi šole v Sloveniji, *"Ki bi vsaj približno nekako ustrezala tem kriterijem, kot so kontrasti, določeni usmerjevalci."* Seveda se tudi tu najdejo svetle izjeme, torej šole, ki se maksimalno potrudijo, kar so pokazali predvsem odgovori slepe dijakinje. Pravi namreč, da

kakšnih večjih težav pri spremljanju pouka, učenju in sledenju učni snovi ni imela, da so se ji profesorji na gimnaziji izjemno posvečali in se ji prilagajali. *"Učitelji so bili vsi prilagodljivi./.../ Posebnih težav z učitelji ni bilo nikjer, pri nobenem predmetu"*. Izkušnje, ki jih je imela intervjuvana slepa dijakinja v gimnaziji kažejo, da se z veliko volje in pripravljenosti lahko doseže marsikaj. Na ta način profesorji omogočajo pogoje za uspešno šolanje slepim dijakom, v katerem lahko dosežejo zadovoljive rezultate.

Intervjuvana mobilna tiflopedagoginja zagovarja inkluzijo slepih in slabovidnih mladostnikov v redne izobraževalne ustanove, čeprav pravi, da bomo morali mi, kot družba, še veliko narediti, da bodo postavljeni vsaj osnovni temelji za izvajanje tovrstne prakse. Inkluzija lahko poteka le v primeru, ko imamo zagotovljene vsaj neke osnovne pogoje za tako delovanje. To pomeni, da imamo ustrezno usposobljene strokovne kadre – od profesorjev do vseh ostalih strokovnih sodelavcev šole - ki poznajo problematiko slepote in so izobraženi tudi na področju poučevanja in dela s slepimi osebami. Zagotoviti moramo ustrezne prostorske pogoje za potek pouka na gimnaziji ali katerikoli drugi srednji šoli.

Pouk naj bi potekal ves čas v eni učilnici, dijaki naj se ne bi vsako uro selili iz razreda v razred, če to ni nujno potrebo; prav tako pa imajo šole zakonsko možnost uveljavljanja pravice do zmanjšanja števila dijakov v oddelku, ki ga obiskuje slepi dijak. Po pogovoru s slepo dijakinjo sem ugotovila, da je njena šola spoštovala prvo pravilo, kar kaže naslednja izjava: *"Pouk smo skoraj vedno imeli v eni učilnici, razen pri strokovnih predmetih, kot so biologija in kemija pa tudi fiziki je bila v drugi učilnici."* Gimnazija, ki jo je obiskovala intervjuvanka, pa na žalost ni uveljavljala možnosti zmanjšanja normativa dijakov v razredu. Na vprašanje o številu dijakov v njenem razredu je odgovorila: *"Najmanj nas je bilo 26, tudi letos nas je bilo toliko, drugače pa tam nekje do 30 učencev."*

Glavni problem, ki se pojavi pri slepem dijaku, šolajočem se v rednem gimnazijskem programu, je dostop do ustrezne tehnične opreme in tehničnih pripomočkov, ki omogočajo tovrstno šolanje. Pri tem gre predvsem za Braillovo vrstico, prenosni računalnik s prilagojeno opremo in program, ki omogoča zvočno sintezo, program Jaws. Živimo namreč v svetu, kjer so že skoraj vse stvari vezane na uporabo računalnika in tako si tudi sodobnega izobraževanja ne moremo predstavljati brez uporabe računalnika in predvsem brez uporabe interneta. Omenjena oprema je edina možnost, ki slepemu dijaku omogoča uporabo računalnika in

problem, ki se tu pojavi, je cena prilagojene IKT opreme. Je namreč zelo draga in težko dostopna družini s povprečnimi dohodki. Osnovne cene Braillove vrstice se gibljejo nekje med 5000 in 7000 evri, kar seveda za družino slepega dijaka predstavlja velik finančni zalogaj. Slepí posamezniki in njihove družine se tako poslužujejo različnih donatorskih sredstev, s katerimi ima izkušnjo tudi moja intervjuvanka. *"Pri nakupu moje računalniške opreme so mi z donacijo pomagali v Društvu prijateljev slepih iz Celja. Organizirali so dobrodelni koncert in mi tako pomagali z mislim da 800.000 tolarji denarne pomoči. Ostalo smo zbrali sami v družini."*

Seveda se z različnimi težavami na področju izobraževanja srečujejo tudi profesorji. Največkrat težave dijakom povzročajo že zapiski oziroma učno gradivo v neprilagojeni tehniki, ki ga profesor prinese v razred. To pomeni, da slepi dijak ne more slediti pouku v enakih pogojih kot njegovi videči vrstniki, zato je največkrat odvisen samo od poslušanja razlage snovi, medtem ko lahko ostali zapis te snovi spremljajo s pomočjo različnih izročkov, projekcij ali delovnih listov. Izkušnje mobilne tiflopedagoginje kažejo, da v veliko primerih profesorji *"V razred za neko snov prinesejo izročke za ostale dijake - pa se spomnijo, da za slepega dijaka izročka še nimajo in obljubijo, da bodo to prinesli naknadno. To pomeni, da slepi dijak spremlja zadeve samo po slušni poti, nima na voljo istočasno pisnih gradiv."* Intervjuvana slepa dijakinja tudi na tem področju ni imela težav, saj pravi, da so ji njeni profesorji vso snov posredovali na USB ključku, tako da je snov lahko sproti spremljala tudi preko svojega računalnika in Braillove vrstice, kar ji je omogočalo bolj kvalitetno spremljanje pouka in učne snovi, saj je pri tem uporabljala različne čute in ne samo sluha.

Težave in problemi pri profesorjih se pojavijo predvsem zaradi pomanjkanja izkušenj pri delu s slepo osebo. Intervjuvana mobilna tiflopedagoginja navaja predvsem naslednje težave, zaradi katerih se profesorji po navadi obračajo nanjo: *"Včasih so v dilemi, kako oceniti neko znanje; ali določene stvari lahko prilagodijo slepemu dijaku in na kakšen način jih lahko prilagodijo, da ohranijo ustrezen kriterij ocenjevanja. Problem jim povzroča tudi praktično delo ali laboratorijske vaje. Pri slepih dijakih se name obrnejo tudi zaradi same komunikacije z njim, kako čisto osnovno komunicirati s slepim dijakom, ker tega niso vajeni."*

Problem, ki ga omenjata obe moji intervjuvanki, pa je problem družbe, predvsem vrstnikov. Slepí ljudje imajo že na splošno velike težave pri navezovanju novih stikov in

sklepanju novih prijateljstev. Izkušnje obeh intervjuvanih kažejo, da se slepi zelo težko vklopijo v družbo vrstnikov, vrstniki pa jim pri tem čisto nič ne olajšajo situacije. Izkušnje tiflopedagoginje največkrat kažejo negativno sliko tega problema. *"Po navadi" pravi "je tako, da je na začetku prvega letnika tak sošolec zelo zanimiv za razred. Predvsem zato, ker je to nekaj novega pa z računalnikom pride v razred in podobno. Velikokrat se zgodi, da se na začetku sošolci kar malo »grebejo«, kdo bo spremljal slepega dijaka in kdo mu bo lahko kaj pomagal."* Seveda se začetno navdušenje nad takim sošolcem hitro poleže. Problem je po mnenju tiflopedagoginje tudi v slepih dijakih, saj se ti po tem, ko že navežejo stik z nekim vrstnikom, le-tega močno oklepajo in v določenih primerih lahko to postane za videčega vrstnika že nadležno. Slep dijak na nek način začne dušiti videčega sošolca ali vrstnika in zato pride do različnih konfliktov. Tudi slepa dijakinja ima v redni šoli težave s stiki s sošolci, saj pravi, da so se družili samo v času šole, da bi se dobivali mogoče na kavi, na pijači ali ob kakršnokoli drugi priložnosti se v času njenega šolanja na gimnaziji ni zgodilo. Razočarana je bila tudi nad izkušnjo iz maturantskega izleta, ki jo je naučila še ene lekcije. Ugotovila je namreč, *"Da ko se jim ni treba družiti s teboj, se ne družijo s teboj, povedano iskreno."* Kar se tiče pomoči v šoli, pri zapiskih ali pri razlagi snovi tudi s strani sošolcev težav ni imela, saj so ji bili vedno pripravljene pomagati. Spremljali in vodili so jo po prostorih šole kot tudi na izletih, ekskurzijah in športnih dnevih. Nikoli pa se med njimi niso stkale resnejše prijateljske vezi, vse je ostalo na ravni sošolcev.

Pri analizi dobljenih podatkov iz odgovorov intervjuvank sem bila še posebej pozorna na odnos družbe do slepih posameznikov. S pojmom družba na tem mestu mislim predvsem profesorje in sošolce oziroma vrstnike slepih dijakov. Zdi se mi, da družba še vedno ne sprejema drugačnosti v celoti, čeprav naj bi v sedanjem izobraževalnem sistemu z demokratično izobraževalno politiko spodbujali raznolikost in drugačnost vsakega posameznika. Ljudje smo še vedno močno kritični, ko pride do vključevanja drugačnih v družbo na kateremkoli področju.

Profesorji obravnavajo otroke s posebnimi potrebami, v mojem primeru slepe dijake, na drugačen način kot njihove videče vrstnike. Pojavljajo se različni kriteriji pri ocenjevanju slepega dijaka in ocenjevanju videčega dijaka. Na ta problem je v svojih odgovorih opozorila tudi mobilna tiflopedagoginja: *"Včasih kar z veliko toleranco učitelji ocenjujejo odgovore. Pri enem izmed zadnjih stikov me je neka učiteljica kar malo zbadla, ko je rekla "Pa saj se mi*

tako smili". Zdi se mi, da to ni pravi način in pristop, konec koncev slepi dijaki niso neumni. Včasih je še vedno preveč tega pomilovanja." Slepí dijaki po intelektualnem razvoju ne zaostajajo za videčimi, in so sposobni dosegati dobre, celo odlične rezultate. Vse to lahko dosežejo povsem sami in si pri tem ne želijo podcenjevanja in pomilovanja profesorjev, ki mislijo, da jim z dobro oceno delajo veliko uslugo. Z zniževanjem kriterijev ocenjevanja povzročijo več škode kot koristi. Na eni strani s tem škodijo slepemu dijaku, saj le-ta vidi, da lahko na ta način izkoristi svojo slepoto, vendar se kasneje v življenju pokaže to kot napaka, saj dijak določenega znanja ne osvoji. Povzročena škoda se kaže tudi pri občutku enakopravnosti, saj se slepi dijak s takim načinom obravnave ne počuti enakopravnega in enakovrednega drugim sošolcem. Poleg tega pa profesorji s podobnimi dejanji povzročajo nejevoljo in jezo pri ostalih, videčih dijakih. Pojavljajo se očitki na račun slepega, češ da je zanj vse bolj enostavno, saj ima določene privilegije pri ocenjevanju. To ne bi smelo biti res, saj slepemu dijaku pripadajo le prilagoditve, do katerih je zakonsko opravičen. To so predvsem prilagoditve pri usvajanju in poznavanju določene snovi, ki si je slep dijak ne more predstavljati, zato se je ne zmore naučiti. *"V bistvu sem v šoli vse delala, edino kar je bilo pri geometriji tridimenzionalnega, kjer rabiš dobro predstavo, tega mi ni bilo treba znati, pa če je bilo treba kdaj pri katerem predmetu res veliko za risati, mi ni bilo treba. Tudi reševanje kakšnih dolgih enačb, ki jih nisem mogla prebrati v Braillovi vrstici naenkrat, mi ni bilo treba znati. Braillova vrstica prebere polovico računalniškega ekrana naenkrat. Če je bila torej enačba daljša od polovice ekrana, mi je ni bilo treba znati, ker nisem mogla naenkrat prebrati enačbe z Braillovo vrstico. Vse ostalo pa sem mogla znati."*

Tudi sošolci, kot je že bilo omenjeno, iz leta v leto manj sprejemajo slepega sošolca. V večini primerov se nesprejemanje sošolcev slepega dijaka povečuje in ne izginja. Pojavlja se predvsem ljubosumje; na račun izobraževanja in ocenjevanja slepega dijaka padajo različni očitki s strani sošolcev v smislu: *"Lahko je tebi, ko imaš posebne privilegije"*.

"Pojavljajo se tudi očitki, da ni pravično, ko na primer slepemu dijaku nekatere snovi ni treba znati, da ima ta dijak privilegije in tako naprej." Problem se s strani sošolcev pojavi tudi, ko je slep dijak preveč ali premalo uspešen pri izobraževanju in doseganju rezultatov. V prvem primeru se pojavijo ljubosumje, jeza in očitki, v drugem primeru pa zaničevanje, poniževanje in diskriminacija.

8 SKLEP

Z uveljavitvijo Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami leta 2000 so tudi slepi učenci dobili zakonsko podlago za šolanje v rednih šolah. Seveda je izobraževanje slepih v rednih programih srednjih šol pogojeno z odločbo o usmeritvi, ki temelji na strokovnem mnenju in preučitvi vseh dejavnikov in možnosti za šolanje slepega dijaka v redni šoli. Pred uvedbo omenjenega zakona so se otroci in mladostniki s posebnimi potrebami večinoma izobraževali v ustanovah, ki so bile prilagajene njihovim potrebam. Slepi otroci in mladostniki so se večinoma šolali na Zavodu za Slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, kjer je bil vrtec in osnovna šola ali v bivšem Centru slepih in slabovidnih v Škofji Loki, kjer so izvajali programe srednješolskega izobraževanja. To je pomenilo, da so bili slepi otroci na nek način izolirani in odrinjeni od ostalega sveta, največji problem omenjenega načina delovanja pa je ta, da slepi otroci niso imeli poleg staršev, profesorjev in strokovnih sodelavcev na njihovi šoli, praktično nobenega stika z videčimi ali širšim družbenim okoljem.

Današnje izobraževalne prakse zagovarjajo demokracijo izobraževalnega sistema, kar pomeni, da ima vsak možnost šolanja v rednih izobraževalnih programih, če le izpolnjuje vpisne pogoje zanj. Celotna današnja družba, predvsem v Evropski uniji in zahodnem svetu, temelji na demokraciji; demokracija je temelj vseh ravni naše družbe in temu cilju je potrebno slediti. Židanova v svoji knjigi zapiše, da je pri utrjevanju demokracije med mladimi pomembna prav šola in izobraževanje, saj le ta "s svojimi socializacijskimi nalogami lahko vidno prispeva k utrjevanju demokratičnih vedenjskih vzorcev." (Židan 2007, 9)

Demokratizacija izobraževalnega sistema pomeni, da šola vsakega posameznika nauči odgovornega učenja, spoštovanje občečloveških norm in vrednot družbe, te pa so: solidarnost, človeško dostojanstvo, spoštovanje človekovih pravic, strpnost, toleranca in podobno. (Židan 2007)

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami tako pomeni stopničko više pri doseganju ciljev in vrednot ostalih držav članic Evropske unije, kjer izobraževanje že temelji na skoraj popolni integraciji in inkluziji slepih oseb v vsakdanje življenje in izobraževalni sistem.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami po eni strani predstavlja pravo pot k uresničitvi cilja pravičnosti v izobraževanju, saj ponuja možnost šolanja v rednih šolah vsem otrokom, ki so za šolanje sposobni, ne glede na njihove primanjkljaje in ovire. Po drugi strani pa redne šole niso bile pripravljene na izvajanje ZUOPP. V večini primerov še danes ne morejo zagotoviti vseh pogojev za izobraževanje slepih (profesorji nimajo ustreznih znanj za poučevanje slepih, pogosto pa so tudi težave pri zagotavljanju ustreznih prilagojenih pripomočkov in izvajanju dodatne strokovne pomoči).

Napredek na tem področju veliko zavisi od celotne družbe in socialnega okolja, v katerem slepa oseba ali mladostnik živi. Za popolno uresničitev ciljev, ki jih sledimo kot člani Evropske unije na podlagi vzgoje za Evropsko demokracijo, je potrebna odprta in strpna družba, ki je tudi sama pripravljena pomagati in dati priložnost izobraževanja in delovanja vsem otrokom in jih ne bo v nikakršnem smislu ovirala ne pri pridobivanju želene izobrazbe niti kasneje pri vstopanju na trg dela in iskanju zaposlitve.

V diplomskem delu sem nekako skušala zarisati teoretični del pravičnosti v izobraževanju slepih, tako pri vstopu v srednjo šolo, kot tudi pri napredovanju v višje letnike. Slepi učenci se tako v skladu s Pravilnikom o vpisu v srednje šole (Uradni list Republike Slovenije, št. 12/06, 17/06 in 12/08) lahko vpišejo na katero koli srednjo šolo, ne da bi morali izpolnjevati določene pogoje v primeru omejitve vpisa zaradi prevelikega števila kandidatov.

Inkluzija slepih otrok v redne izobraževalne ustanove je vsekakor možna, meni osebno pa se zdi celo nujna, saj le ta prinaša določene pridobitve in prednosti tako šoli kot tudi ostalim dijakom, ki se srečajo s slepoto. Ob izpolnjevanju določenih pogojev rednih šol pri izvajanju inkluzije (predvsem kadrovskih, prostorskih in materialnih) se tudi strokovnjaki strinjajo s tem in ta način izobraževanja podpirajo. Seveda tudi naš sistem, tako kot noben drug, ni popoln, pomeni pa spremembe na bolje, saj omogoča večjo enakopravnost med mladimi, omogoča pa predvsem, da mladi slepi razvijajo svoj potencial in živijo življenje po svojih tirnicah na način, kot ga želijo živeti sami in ne kot jim ga določa država oziroma razni zakoni.

9 LITERATURA

- *Deklaracija o človekovih pravicah*. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (15. maj 2010).
- Ferencsek, Maruša. 2008. *Slepi in slabovidni otroci ter njihov vstop v srednjo šolo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grum Kobal, Darja in Barbara Kobal. 2006. *Zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje slepih in Slabovidnih otrok v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo za enake možnosti slepih – DEMS.
- --- 2009. *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Hafner, Mirjana. 2008. *Poročilo študijskega obiska strokovnih delavcev na Švedskem*. Ljubljana: Interno gradivo Zavoda za slepo in slabovidno mladino.
- Kodelja, Zdenko. 2006. *O pravičnosti v izobraževanju*. Ljubljana: Krtina.
- *Ministrstvo za šolstvo in šport*. Dostopno prek: <http://www.mss.gov.si> (15. maj 2010).
- Murn, Tatjana. 2002. *Kaj piše na tabli? Ne vidim prebrati*. Škofja Loka: Center slepih in slabovidnih Škofja Loka.
- *Navodila za izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za gimnazijski program*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/pdf/Navodila_za_gim.pdf (14. maj 2010).

- *Navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za slepe in slabovidne učence.* Dostopno prek: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/9letka/5-3.asp.htm (7. julij 2010).
- *Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami.* Ur.l. RS 8/2008. Dostopno prek: <http://predpisi.sviz.si/vzgoja%20in%20izobrazevanje/osnovne%20sole%20s%20prilagojenim%20programom/5.html> (7. julij 2010).
- *Pravilnik o vpisu na srednje šole.* Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/vpis/Pravilnik_vpis_srednje_6_2_08.pdf (14. maj 2010).
- Sardoč, Matija in Marija Kavkler. 2005. *Konferenca: Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami: od dobre teorije k učinkoviti praks.* Knjižica povzetkov. Pedagoški inštitut. Ljubljana.
- Vnuk, Janja. 2007. *Integracija slepih in slabovidnih v redne izobraževalne ustanove.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP).* Ur. l. RS 54/00. Dostopno prek: http://www.zrss.si/pdf/UPP_Zakon_o_usmerjanju_otrok_s_osebniimi_potrebami.pdf (14. maj 2010).
- Židan, Alojzija. 2007. *Vzgoja za evropsko demokracijo.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

10 PRILOGE

PRILOGA A: TERMINOLOŠKI SLOVAR

BRAILLOVA VRSTICA – Braillova vrstica je elektromehanska naprava, ki slepim nadomešča običajen računalniški monitor. Navadno se ob uporabi nahaja pred tipkovnico, na njej pa je vrsta majhnih lukenj, skozi katere se na površino dvigujejo kroglice, ki se nato spet pogrezajo. Osem takšnih lukenj, razporejenih v pravokotnik 2 x 4 ustreza enemu Braillovemu znaku, takih znakov pa je na Braillovi vrstici običajno med 40 in 80, odvisno od izvedbe. Slepca oseba s prsti tipa po Braillovi vrstici, kjer se skladno z vsebino, sicer prikazano na zaslonu, oblikujejo ustrezni Braillovi znaki. Tako bere besedilo z zaslona oziroma opis vsebin na njem.

DEMOKRACIJA – politična ureditev z vladavino večine, ki varuje osebne in politične pravice vseh državljanov. Gre torej za državno ureditev, kjer odločitve sprejema celotno ljudstvo in ne le določeni posamezniki. V demokratični državni ureditvi so vsi posamezniki enaki in enakopravni, vsi imajo torej enake dolžnosti in enake pravice.

INKLUZIJA in INTEGRACIJA – Vključevanje oseb s posebnimi potrebami, v tem primeru slepih mladostnikov, v vsakdanje življenje in širše socialno okolje. Oba pojma pomenita sobivanje, vključevanje oseb s posebnimi potrebami v vsa področja družbenega okolja, torej na področju izobraževanja, zaposlovanja, preživljanja prostega časa in življenja.

MOBILNA SLUŽBA – organizira in izvaja dodatno strokovno pomoč dijakom (in ostalim šolajočim se posameznikom), ki so vključeni v redne izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem, njihovim staršem in njihovim profesorjem.

OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI – Otroci s posebnimi potrebami po zakonu (ZUOPP) so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci z motnjami vedenja in osebnosti, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno

pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

PRAVIČNOST – Lastnost, ki spoštuje pravo vsakega in vsakemu zagotovi njegovo. Pravičnost upošteva pravico slehernega posameznika v družbi, mu omogoča enakovredno obravnavo na vseh področjih in preprečuje diskriminacijo nekaterih posameznikov

SLEPOTA – Ena najtežjih oblik invalidnosti. Deli se na tri kategorije:

1. Osebe, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez nje od 0,05 do 0,02 odstotka preostanka vida
2. Osebe, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez nje od 0,02 preostalega vida do zaznavanja svetlobe
3. Osebe, ki so brez ostanka vida – slepota (amaurosis)

VZGOJNO – IZOBRAŽEVALNI SISTEM – Gre za pomemben družbeni podsistem, ki ima določeno strukturo, deluje v določenem družbenem kontekstu in deluje svojimi funkcijami za določeno družbo. Vsak tak sistem je determiniran in določen s tradicijo. Tvorijo ga neživi (knjige, internet, ustanove, zakoniki, učna snov,...) in živi (učitelji, učenci, vzgojitelji, raziskovalci, minister, starši,...) nosilci

Naloge izobraževalno vzgojnega sistema so informativna (o aktualnih družbenih dosežkih) formalna (oblikovanje participatornih posameznikov za aktivnega državljana v pluralnih družbah) in samoizobraževalna (v osebnost mora vgraditi temelje za kasnejše samoizobraževanje)

PRILOGA B: INTERVJU S SLEPO GIMNAZIJKO

1. Najprej bi te prosila, če se na kratko predstaviš?

Sem Sanja Kos. Prihajam iz Gomilskega pri Celju. Rojena sem 3.5.1991. Letos sem opravljala maturo na gimnaziji Lava v Celju.

V prostem času igram Showdawn (igra prilagojena slepim osebam, podobna pink ponku). Letos gremo tudi na odprti turnir showdawn na Češko za 3 ali 4 dni.

2. Lahko na kratko opišeš tvojo šolsko pot? Kje si obiskovala osnovno šolo in katero srednjo šolo obiskuješ?

V osnovno šolo sem hodila na Zavod za Slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, od prvega do osmega razreda. Edino vrtec sem obiskovala v domačem okolju. Sedaj obiskujem gimnazijo Lava v Celju, ki spada pod šolski center Celje. Ta gimnazija je splošna gimnazija.

3. Kaj je vplivalo na tvojo odločitev, da si se vpisala na gimnazijo?

Predvsem to, da bom v domačem kraju, da mi ne no več treba stanovati v Zavodu, tako kot sem v času osnovne šole. To, da bom lahko vsak dan doma.

Takrat nisem še nič razmišljala o prihodnosti, na gimnazijo se nisem vpisala zaradi tega ker naj bi omogočala dobro podlago za nadaljevanje šolanja na fakulteti, o tem takrat nisem razmišljala. Sem pa vedela, da gimnazijo lahko naredim, ker sem bila pridna že v osnovni šoli, že v osnovni šoli mi je dobro šlo, sem bila odlična učenka.

4. Kakšni so bili tvoji občutki pri samem vpisu na gimnazijo?

Ja, zelo me je bilo strah. Predvsem zaradi same orientacije pa kako bom komunicirala z učitelji in sošolci. Glede šolske snovi sem se zavedala, da bo težje, kot je bilo v osnovni šoli.

5. Ti je bilo kdaj žal, da si se vpisala na gimnazijo?

Ne, ni mi žal. Sploh sedaj ne, ko vem kaj lahko dosežem in sedaj se zavedam, da bi gimnazija omogoča nadaljnje šolanje na fakulteti. V gimnaziji pa že razmišljaš malo o prihodnosti, kako in kam naprej in podobno. Na gimnazijo bi se vpisala še enkrat, če bi se morala ponovno odločati o tem, bi šla še enkrat.

6. Koliko učencev je bilo v tvojem razredu na gimnaziji?

Čisto odvisno od letnika. Najmanj nas je bilo 26, tudi letos nas je bilo toliko, drugače pa tam nekje do 30 učencev. Nekateri pravijo, da morajo šole upoštevati, da je en slep učenec za tri videče učence, a se mi zdi, da se trije učenci manj v mojem razredu nebi poznali. Verjetno za to niti niso vedeli na šoli, ker če bi vedeli, bi sigurno naredili tako kot je prav, ker so se mi ves čas prilagajali na vseh področjih.

7. Ali je pouk za vaš razred potekal vedno v isti učilnici ali si se selila iz razreda v razred?

Pouk smo skoraj vedno imeli v eni učilnici, razen pri strokovnih predmetih, kot so biologija in kemija pa fizika tudi je bila v drugi učilnici.

8. Kako so te sprejeli sošolci? So ti nudili pomoč, so ti bili pripravljeni pomagati ali si naletela na odpor oziroma kakšne druge probleme?

S sošolci smo se razumeli v šoli, da bi se pa družili tudi zunaj šole, to se pa nismo. V šoli pa so mi vedno pomagali. Smo bili v razredu tudi zmenjeni, da me vsak teden spremlja in vodi eden izmed sošolcev, tudi po prostorih šole, ker je bila taka gužva na hodnikih.

Sošolci so mi posodili tudi zapiske, če sem jih za to prosila. Po navadi, so mi zapiske prekopirali, pa mi jih je potem mami doma pretipkala na računalnik. Za zapiske sem prosila sošolce, ki so bili malo bolj pridni in nikoli nisem imela težav, da mi česa nebi hoteli dati ali mi pri čem pomagati.

9. So se med tabo in sošolci stkale tesnejše prijateljske vezi?

Družili smo se samo v šoli, drugam skupaj nismo hodili, ne na kavo in ne kam drugam. Tudi ko smo bili na maturantskem izletu v Španiji, takrat potem vidiš, da ko se jim ni treba družiti s teboj, se ne družijo s teboj, povedano iskreno. Saj so me opozorili, da bi to lahko pričakovala, ampak sem bila vseeno malo razočarana nad tem.

10. Kako pa so te sprejeli učitelji? So se prilagajali tvojim potrebam ali si pri tem naletela na kakšne težave?

Učitelji so bili vsi prilagodljivi. Všeč mi je bilo, ker sem se z vsakim od njih lahko vse zmenila, so bili zelo komunikativni. Mogoče je bilo s kakšnim malo težje, ampak smo se na koncu vedno vse dogovorili.

Posebnih težav z učitelji ni bilo nikjer, pri nobenem predmetu, mogoče se je bilo kdaj kaj težko znenit z učiteljem zgodovine, ampak tudi ni bilo kakšnega večjega problema, saj sem si tudi pri tem predmetu sama delala zapiske.

11. Na kakšen način si sledila pouku? Si uporabljala računalnik, si razlago učiteljev snemala ali si uporabila kakšno drugo metodo? Opiši na kratko, če si imela pri tem kakšne težave.

Večinoma sem vse zapiske delala sama, tako da sem snov sproti tipkala na računalnik s pomočjo Braillove vrstice. Kakšne učne liste ali dodatno snov so mi profesorji dajali na USB ključku. Vse sem zapisovala sproti, predavanj nikoli nisem snemala z diktafonom ali uporabljala kakšnih drugih metod, samo računalnik in Braillevo vrstico.

Je bilo smešno, ko so me učitelji spraševali Sanja, ali sem prehitro pa sem si mislila: saj jaz hitreje pišem kot moji sošolci. Desetprstno tipkanje gre zelo hitro.

12. Ali imaš svojo prilagojeno računalniško opremo (Braillovo vrstico, jaws)? Mi zaupaš na kakšen način si prišla do navedene opreme, glede na to, da je nakup opreme velik finančni zalogaj?

Računalniško opremo imam svojo, ja. Že v osmem razredu, oziroma že eno leto prej preden sem zaključila osnovno šolo sem rekla, da si moramo zrihtati to opremo. Takrat sem tudi prosila, če mi lahko priskrbijo tečaj računalništva v Ljubljani, tečaj o uporabi vse te opreme, da se nebi s tem ukvarjala in mučila še v gimnaziji. Računalništvo sem imela v osnovni šoli kot krožek. Tako, da sem se že v osnovni šoli naučila uporabljati Braillovo vrstico in različne računalniške programe, tako, da s tem v gimnaziji nisem imela težav.

Pri nakupu moje računalniške opreme so mi z donacijo pomagali v Društvu prijateljev slepih iz Celja. Organizirali so dobrodelni koncert in mi tako pomagali z mislim da 800.000 tolarji denarne pomoči. Ostalo smo zbrali sami v družini. Že v osnovi smo hoteli sami investirati v nakup te opreme, vendar nas je to društvo samo poiskalo. Takrat je bilo društvo ravno ustanovljeno in so želeli malo reklame in so rekli, da bi nam pomagali. Izbirali so med mano in med eno punčko staro 5 let, ki je bila slepa in gluha, pa so izbrali mene, ker sem jaz lahko že kaj povedala za medije, ona je bila pa še premajhna. Čeprav se mi zdi, da bi ona bolj potrebovala to pomoč, kot jaz.

13. Kako, na kakšen način so ti učitelji posredovali učno gradivo? V kakšni obliki je to gradivo bilo? (na primer: v Braillovm tisku, na CDju oziroma USB ključku)

Vse učne liste, dodatno literaturo in vse to so mi učitelji dajali na USB ključku. Tudi, če so imeli predstavitev v razredu v power pointu (PPT), so mi vedno to dali na ključku. Predstavitve so mi tudi prenesli iz PPTja v Word, ker z Braillovo vrstico zelo težko berem PPT dokumente, PPT je za slepe kar zahteven in težko berem v njem. Če pa so mi dali predstavitev vseeno v PPT dokumentu, mi je pa mami ali brat potem doma to prenesel v Wordov dokument.

V Braillovm tisku nisem s strani učiteljev dobivala nobenega gradiva. Saj v bistvu mi je lažje na računalniku, v Braillovm tisku tudi sama zelo malo delam. Sem se navadila na računalnik, v tiskani Braillovi pisavi, sem pa kar malo izgubila tisto hitrost branja.

Bolj sem navajena na računalnik, tudi tipkanje na Braillov stroj mi ne gre več tako hitro.

V Braillovm tisku sem dobila edino maturitetne pole z vprašanji.

14. Kako pa je bilo z domačimi branji in leposlovno literaturo. Na kakšen način si brala te knjige?

Nekatere knjige sem imela na kasetah in na CD-jih, večino teh knjig mi je pa mami prebrala. Drugače so skoraj vse te knjige na voljo v zvočni ali Braillovi obliki oziroma sedaj že tudi v elektronski obliki na Zvezi slepih in slabovidnih Slovenije, tudi na internetu se jih že da dobiti, nekatere od njih.

Imeli smo zelo veliko domačih branj, po devet na leto. Mogoče v štirih letih nisem naredila treh ali štirih domačih branj, ostale sem pa vse opravila, saj so mi koristila

15. Kateri predmet ti je na gimnaziji povzročal največ težav in zakaj?

Jaz sem imela največ težav z angleščino. Težav nisem imela zaradi profesorjev, ampak mi angleščina malo težje gre, ker tudi nisem imela prave podlage na tem področju in potem je vse težje. Tudi samo zapisovanje in delanje zapiskov mi je bilo težje, ker je vse potekalo v angleščini.

Prav zaradi profesorjev nisem imela prav nobenih težav pri nobenem predmetu. To sem res imela srečo. Ko se pogovarjam z ostalimi slepimi ali slabovidnimi učenci vidim, da ima malokdo tako srečo kot jaz.

16. Zanima me, kako je potekalo preverjanje in ocenjevanje znanja, na kakšen način si opravljala obveznosti pri predmetih?

Pri matematiki sem za pisanje kontrolnih nalog uporabljala poseben računalniški program, se mu reče latex, s pomočjo katerega lahko pišeš tudi ulomke, potence in podobno. Brilllova vrstica tega branja ne omogoča, ker je le enovrstična.

17. Si imela pri pouku zaradi osvajanja določene učne snovi na razpolago prilagojene pripomočke na primer: tipne, reliefne zemljevide, različne modele in podobno?

Ja imela sem zemljevid Evrope, ki sva ga zame prilagodile z mami. Države na tem zemljevidu sva obkrožile z barvo za steklo, tako da sem lahko mejne črte otipala. Z žeblički pa sva označili tudi glavna mesta.

Različne modele molekul so imeli tudi v šoli, kar sem uporabljala pri biologiji in kemiji, tudi modele telesnih organov so imeli v šoli.

Za geometrijo pri matematiki sem uporabljala posebna ravnila z Braillovo pisavo, tudi posebno šestilo. Pri geometriji sem risala s pomočjo gume in posebne folije. Na gumo položiš folijo in na to folijo rišeš potem s kulijem. In kar narišeš se izboči in lahko narisano potem otipaš. Tej tehniki se reče pozitivno risanje.

V bistvu sem v šoli vse delala, edino kar je bilo pri geometriji tridimenzionalnega, kjer rabiš dobro predstavo, tega mi ni bilo treba znati, pa če je bilo treba kdaj pri katerem predmetu res veliko za risati, mi ni bilo treba. Tudi reševanje kakšnih dolgih enačb, ki jih nisem mogla prebrati v Braillovi vrstici naenkrat, mi ni bilo treba znati. Braillova vrstica prebere polovico računalniškega ekrana na enkrat. Če je bila torej enačba daljša od polovice ekrana, mi je ni bilo treba znati, ker nisem mogla naenkrat prebrati enačbe z Braillovo vrstico. Vse ostalo pa sem mogla znati.

18. Si bila v času gimnazijskega izobraževanja deležna tudi pomoči mobilnega tiflopedagoga in kakšne vrste pomoč ti je tiflopedagog nudil?

Ja imela sem mobilnega tiflopedagoga. Po navadi je prišel v začetku leta in tudi kdaj med letom na mojo gimnazijo, me vprašal kako mi kaj gre, če imam kakšne probleme na kateremkoli področju. Če bi imela kake težave, bi se lahko z njim pogovorila, bi mi pomagal te težave rešiti, lahko sem se obrnila na njega če je bilo karkoli. On me je imel tudi orientacijo po gimnaziji in okolici. Orientacijo me je imel tudi že prej, pred gimnazijo. Med poletnimi počitnicami, avgusta se mi zdi, sva potem imela orientacijo po gimnaziji in okolici, da sem se malo znašla.

Mobilni pedagog je tudi predstavil profesorjem moje potrebe in kako na kakšen način, se mi lahko prilagajajo. Sošolcem pa sem to predstavila sama.

Nič ni bilo določeno, da me mobilni obišče npr. enkrat na teden in se takrat pogovoriva. Če imam jaz kakšne težave, ga pokličem in se mogoče potem tudi on lahko kaj pogovori s profesorji. Vsake toliko časa je tudi sam poklical na šolo in povprašal kako gre in če so kaki problemi.

19. Ali si kdaj ponavljala letnik?

Ne, nikoli, vse sem naredila redno, bila sem prav dobra. Tudi za pisanje mature sem se odločila, da jo bom opravljala v enem delu, in ne v dveh kot bi tudi bilo možno. Sem rekla,

kaj pa če slučajno ne naredim kakega predmeta, pa bom potem mogla počakati še eno leto, če bi nek predmet prvič opravljala v septembrskem roku.

20. Zanima me koliko časa si porabila za učenje (povprečno na dan)?

Po 2 uri sem porabila samo za pisanje domačih nalog, predvsem pri matematiki. Pa potem še nekaj časa za učenje in ponavljanje. Če se primerjam mogoče s sošolci, ki so bili odličnjaki, nebi rekla, da sem se učila bistveno več kot oni. Sem tudi taka, da si kar veliko zapomnim, kar so v šoli govorili in mi je bilo že zaradi tega lažje. Če sem snov enkrat lepo počasi prebrala, sem se kar veliko zapomnila. Nisem pa se učila redno, bolj kampanjsko pred testi. V prvih dveh letih in tudi v tretjem letniku sem si petke vzela prosto, nisem nič delala. V četrtem pa nisem več imela petkov prostih, četrti letnik se mi je zdel najtežji, največ sem imela za delati v četrtem letniku.

21. Letos opravljaš maturo. Lahko na kratko opišeš kako poteka matura slepega dijaka.

Maturitetne pole sem dobila v Braillovmem tisku, v brajici. Odgovore na vprašanja sem pisala pa na računalnik. Razen pri matematiki sem imela test ponovno v programu latex.

Imela sem tudi 100% več časa za pisanje kot ostali učenci. Najprej v prvem letniku sem imela v odločbi napisano 50% več časa za pisanje testov. Pa me je potem ena od mojih profesorice opozorila, da kolikor odstotkom bom imela pri pouku, toliko jih bo na maturi. Potem so mi dali 100% več časa za pisanje.

Tudi tako podaljšan čas je bil skoraj prekratek za pisanje. Predvsem angleščina, kjer smo imeli za prebrat 3 članke, pa pri slovenščini tudi, kjer se vprašanja navezujejo na tekst in se je potrebno ves čas vračati v tekst in iskati odgovore.

22. Kakšne so tvoje želje in načrti za prihodnost?

Sedaj sem se vpisala na študij sociologije v Mariboru. Čakam na rezultate mature in na podatek o tem ali bom sprejeta na študij.

PRILOGA C: INTERVJU Z MOBILNO TIFLOPEDAGOGINJO

1. Vi ste mobilna tiflopedagoginja. Najprej vas prosim, če na kratko predstavite delo mobilnega tiflopedagoga in koliko let že opravljate to delo.

Delo mobilnega tiflopedagoga opravljam nekje 13, 14 let. Najprej, pred Zakonom o usmerjanju iz leta 2000 (op. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami) je bilo to zgolj svetovanje. Od leta 2000 naprej opravljam predvsem dodatno strokovno pomoč, čeprav ohranjamo tudi star način dela ves čas, tudi danes. To pomeni predvsem delo s šolo, starši, koordinacija vseh aktivnosti za slepega učenca oz. dijaka, ki ga spremljaš. Na eni strani je to svetovalno delo na šoli, na drugi pa svetovanje staršem in dijaku.

V razredu včasih speljem tudi kakšno razredno uro, včasih je treba iti v določen razred tudi večkrat in predstaviti in pojasniti, zakaj ima slepa oseba določene privilegije na šoli. Letos sem imela na eni poklicni šoli kar dolgo delavnico s simulacijskimi očali, ker je bilo treba po eni strani učiteljem dopovedati, da je treba tudi ocenjevanje na nek način prilagoditi, predvsem izvedbo ocenjevanja praktičnega dela, po drugi strani pa so tudi učenci morali začutiti, kaj pomeni, da vidiš določene stvari na drug način.

V bistvu smo v zelo različnih vlogah.

2. Ali ste v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani zaposlena samo kot mobilni tiflopedagog?

Ne, ves čas v Zavodu za slepo in slabovidno mladino delam tudi kot učitelj v razredu.

3. Potem delo mobilnega pedagoga opravljate v popoldanskem času?

Mobilna služba ni vedno samo v popoldanskem času, je kombinacija vsega. Svetovalno delo na šoli oziroma kar se tiče teh stikov s šolo, se več ali manj izvaja dopoldne oziroma ko se za sestanek dogovorimo. Dodatno strokovno pomoč pa je zelo težko planirati v dopoldanskem času, ker dijaki niso pripravljeni, sploh gimnazijci, s katerimi veliko delam, da bi prišli iz razreda in tako manjkali pri določenih urah. Rajši vidijo, da se to izvaja v popoldanskem času. Kar se tiče dodatne strokovne pomoči za predmetno področje, se v glavnem izvaja na šolah po celi Sloveniji.

4. Koliko dijakov spremljate v mobilni službi v rednih srednjih šolah – gimnazijah in na katerih območjih?

Letos pokrivam samo srednje šole, ker imam tudi več izkušenj s srednjo šolo, glede na to, da smo prej delali v Škofji loki (op. Center slepih in slabovidnih Škofja Loka). Pokrivam predvsem gimnazije, seveda pa so tudi dijaki, ki obiskujejo nižje poklicne šole. Dijaki obiskujejo različne programe, od nižjih poklicnih programov pa vse do gimnazij.

V tem šolskem letu sem spremljala 9 dijakov kot koordinator, s tem da sem s 5 dijaki izvajala tudi dodatno strokovno pomoč. Včasih se te zadeve (op. koordiniranje in dodatna strokovna pomoč) ne pokrivajo, saj včasih izvajaš dodatno strokovno pomoč tudi z dijakom, ki ga sicer ne spremljaš, nisi njegov koordinator. Če se pač pokaže potreba na tem področju. Včasih pa tudi pri dijaku, kjer si njegov koordinator nimaš dodatne strokovne pomoči, je samo svetovalni del.

5. Ali ocenjujete, da slep dijak v gimnaziji nujno potrebuje pomoč mobilnega tiflopedagoga?

Slep dijak, bi rekla da ja. Slep dijak definitivno potrebuje to pomoč. To pa predvsem zaradi tega, ker učitelji na rednih šolah, pri izvajanju dodatne strokovne pomoči le to razumejo kot navadne inštrukcije.

Ravno danes, na eni evalvaciji, je učitelj matematike izvajal dodatno strokovno pomoč sicer slabovidni dijakinji in mi je kar nekako zaskrbljeno rekel, da več časa kot za samo snov, pri teh urah namenita, ne vem, zapiskom, načinu zapisa in podobno. In se je potem počutil kar nekoliko olajšanega, ko sem rekla, da je to tisto pravo, kar naj bi dodatna strokovna pomoč bila.

6. Ali so učitelji v gimnazijah dovolj strokovno usposobljeni za poučevanje slepih dijakov?

Prej bi rekla, da so redke izjeme tisti, ki so se pripravljani bolj poglobiti v delo s slepimi. Taki učitelji so prej izjema, kot pravilo.

7. Koliko, po vaši oceni, gimnazije zagotavljajo prostorske, kadrovske in materialne pogoje za izvedbo prilagojenega pedagoškega procesa za slepega dijaka?

Ravno smo delali na nekem projektu, kjer smo se ukvarjali s prilagoditvami prostora za slabovidne, bi rekla da skoraj ne vidim šole v Sloveniji, bi vsaj približno nekako ustrezala tem kriterijem, kot so kontrasti, določenim usmerjevalcem. Na tem področju bi lahko še veliko naredili.

Za slepe pa so nekatere šole zelo komplicirane, ampak tukaj se veliko ne da narediti. Šole ne moremo podreti in je zgraditi na novo z bolj enostavno shemo.

Nikjer, na nobeni šoli, kjer se ti otroci izobražujejo, ni nobenih zapisov v Braillovi vrstici za označbo določenih učilnic ali prostorov.

Šole tudi nimajo nobenih tipnih pripomočkov za slepe, ne zemljevidov, globusov. Edino, kar je teh elektronskih pripomočkov, ki si jih šola lahko izposodi v Zavodu za slepo in slabovidno mladino.

So pa res že marsikje izrazili željo, recimo učitelji geografije, da bi lahko pridobili ali pa si izposodili določene zadeve kot so različni zemljevidi na primer.

Mogoče ja na srednjih šolah tudi malo manj želje po teh ponazoritvah in modelih, kot pa na osnovnih šolah, kjer veliko stvari funkcionira na ta način, torej preko modelov.

V okviru bodočega Centra za pomoč slepim in slabovidnim osebam, jaz upam, da se bodo tudi na tem področju zadeve izboljšale.

8. Ali lahko glede na vaše izkušnje ocenite, kako je slep dijak vključen in sprejet v razredu tako s strani učiteljev, kot s strani sošolcev? (pouk, izleti, druženje v prostem času, druženje med odmori,...)

Kar se tega tiče, sem imela že vse sorte izkušnje. Po navadi je tako, da je na začetku prvega letnika tak sošolec zelo zanimiv za razred. Predvsem zato, ker je to nekaj novega pa z računalnikom pride v razred in podobno. Velikokrat se zgodi, da se na začetku kar malo grebejo sošolci, kdo bo spremljal slepega dijaka in kdo mu bo lahko kaj pomagal. Običajno pa se v drugem letniku potem te zadeve ohladijo.

Slepi dijaki so včasih po tej plati tudi kar naporni. Ko z nekom navežejo stik, kar je zanje definitivno težko, in ugotovijo, da lahko funkcionirajo na ta način, da se z nekom lahko pogovarjajo, da dobro delajo, se mogoče te osebe preveč oklenejo. Dogajati se začne, da slepe

osebe začnejo to osebo kar dušiti, ker imajo tega sošolca kar naprej ob sebi. Učitelji in razredniki so mogoče tukaj včasih premalo pozorni, da bi te naloge razpršili na celoten razred. V bistvu so kar zadovoljni, da se je v razredu našel nekdo, ki bo skrbel za slepega sošolca, ki mu je pripravljen pomagati. Pri tem ne opazijo, da po določenem času nastane kar kontra učinek, ker je ta navezanost postala prevelika in časih pride tudi do kakšnega spora, saj slepi ne ve zakaj je kar naenkrat nastal tak problem.

So pa tudi še druge zadeve. Na primer pri dekletih ni dobro, če so preveč luštne, tudi da so preveč uspešne ali premalo uspešne. Ko je v razredu kakšna slepa punca, ki je luščna in je v razredu več zanimanja zanjo, se potem ostale sošolke obrnejo proti njej, v smislu, "ja seveda lahko tebi, ki imaš povsod privilegije", pojavlja se tudi ljubosumje.

Pojavljajo se tudi očitki, da ni pravično, ko na primer slepemu dijaku nekatere snovi ni treba znati, da ima ta dijak privilegije in tako naprej.

9. Ali sodelujete tudi s starši slepega dijaka in na kakšen način poteka to sodelovanje?

Sodelujem tudi s starši. Velikokrat je treba svetovati tudi njim, jim nuditi določeno oporo, tudi starši čutijo tisto potrebo, da imajo nekoga, ki ga lahko pokličejo, če se želijo o čem pogovoriti ali če nastanejo neki problemi. Na šoli se starši ne morejo tako pogovoriti, ker so s šolo v drugačnem odnosu, kot z menoj. Pojavijo se tudi zadeve, ki jih na šoli starši ne želijo sprožiti direktno, ampak se želijo z nekom prej pogovoriti.

10. S kakšnimi težavami se v procesu šolanja na gimnaziji največkrat srečujejo slepi dijaki in učitelji?

Za dijake velikokrat že gradiva niso posredovana v primerni obliki, gradiva dobivajo z zamudo. Na primer v razred za neko snov prinesejo izročke za ostale dijake, pa se spomnijo, da za slepega dijaka izročka še nimajo in obljubijo, da bodo to prinesli naknadno. To pomeni, da slepi dijak spremlja zadeve samo slušno, po slušni poti, nima na voljo pisnih gradiv istočasno. To sploh je pogosta ovira, da učitelji pozabljajo na slepe dijake v razredu, šele ko učitelj zagleda dijaka se spomni, da zanj nima pripravljene gradiva.

Tudi sama razlaga snovi, ko je treba čez snov iti bolj sistematično, marsikateremu učitelju dela težave. Velikokrat smo videči navajeni funkcioniranja preko miselnih vzorcev, kar slepim povzroča velike težave. Zapisati miselni vzorec za slepega je praktično neizvedljivo.

Sedaj se profesorji sicer že navajajo na razne powerpoint predstavitve v elektronski obliki. To je že lažje posredovati slepemu dijaku. Kakšni starejši učitelji pa tega še niso navajeni in uporabljajo na roko napisane prosojnice, ki so prav tako neuporabne in nepregledne. Da bi pa to dali v elektronsko obliko ali celo po možnosti to posredovali po e-mailu je pa sploh znanstvena fantastika.

Problem je predvsem ker naknadno dobivajo gradiva in se potem ne morejo sproti učiti.

Pri jezikih je problem, kadar se vzame veliko besedišča, učitelj pa vse besede piše na tablo. Po navadi je tu problem zapis besed, pravilen zapis besed, ki je ključnega pomena.

Učitelji pa so včasih v dilemi kako oceniti neko znanje, ali določene stvari lahko prilagodijo slepemu dijaku in na kakšen način jih lahko prilagodijo, da ustrezen kriterij ocenjevanje še ostane. Problem jim povzroča tudi praktično delo ali laboratorijske vaje. Pri slepih dijakih se name obrnejo tudi zaradi same komunikacije z njim, kako čisto osnovno komunicirati s slepim dijakom, ker tega niso vajeni.

11. S kakšnimi težavami se najpogosteje srečujete vi, kot mobilna tiflopedagoginja pri izvajanju strokovne pomoči?

Če spremljaš devet dijakov, kar pomeni da sodeluješ v devetih različnih strokovnih skupinah, je problem že uskladiti sestanke in termine. Sestanki strokovnih skupin so običajno na začetku, ko se delo načrtuje in evalvacije med letom. Takrat bi vse šole rade svoje termine in se je potem težko uskladiti. Včasih kakšne šole težko razumejo, da se pripelješ iz drugega konca Slovenije.

Predvsem je problem čas. Kakšnemu učitelju je težko počakati kakšno uro, da se ti pripelješ do tja, ker pač nima več pouka in bi šel domov tudi ob 11h.

Problemi so tudi s prostori, kjer izvajaš dodatno strokovno pomoč, po navadi so to kar hodniki ali kakšni laboratoriji. Malo kje imaš dobre pogoje za delo.

Problem so lahko tudi osebe s katerimi imamo stik na šoli. Najbolj sem zadovoljna, če je to svetovalna služba, ki res prevzame svojo vlogo. S svetovalno službo je lažje kot z učitelji, saj so le ti v razredu, pri pouku in so zelo težko dosegljivi. Težko je komunicirati z učiteljem, razrednikom, ker ga enostavno težko dobiš. V tem primeru si pomagaš z elektronskimi sporočili, a usklajevanje sestankov po tej poti je zelo dolgo, lahko traja tudi mesec dni ali še več.

Na srednji šoli nas mobilne tiflopedagoge učitelji včasih jemljejo ne preveč zares. Sicer ne posod, se pa dogaja. Sicer je to odvisno od šole. So nekateri učitelji, ki se bodo potrudili 110%, da bo neka zadeva uspešna, so pa tudi taki, ki si mislijo "pa kaj bo zdaj ta meni pamet solila".

Tudi glede razrednikov, so svetle izjeme tistih, ki so pripravljeni vložiti več truda v delo s slepimi, ki so res pripravljeni peljati razred naprej.

12. Kakšne so prilagoditve pri opravljanju mature slepega dijaka?

Vsebinskih prilagoditev na maturi, glede same snovi, ni tako zelo veliko. Je pa to odvisno od predmeta do predmeta.

Pri slovenščini se izločijo naloge fonetičnega in glasoslovnega tipa, prilagodi se zapis določenih stvari, na primer S struktura stavkov. Na ustnem delu se iz ocenjevanja izloči glasno branje, ker slep dijak enostavno bere na drugačen način kot videč dijak, zato težko predvideva intonacijo povedi in tako naprej.

Pri matematiki po tem, ko izžrebajo komplet nalog, se predsednik maturitetne komisije in strokovnjak našega področja ter predstojnik RICa za to področje usedemo skupaj in vsebinsko pregledamo naloge. Zelo težko je tukaj odločati o primernosti nalog. Skušamo pa pogledati katere naloge bi bile z vidika slepega težko izvedljive. Te naloge se potem že na začetku izločijo iz ocenjevanja. Velikokrat so problem kakšne funkcije, kjer morajo v nekem praznem prostoru v koordinatnem sistemu prebrati oz. odčitati neke podatke. Na čase pa se tudi najde slep dijak, ki vse te naloge reši. Tak dijak potem podre ta sistem. Jaz zagovarjam oz. poskušam razmišljati na način, da če nek slep dijak tako nalogo reši, je ta naloga za slepe dijake sprejemljiva in rešljiva. Verjetno tudi kdo drug iz populacije določenih nalog ne bo znal rešit. To potem ni več stvar slepote ampak drugih sposobnosti.

Pri tujem jeziku se je zdaj pojavil tip naloge, kjer je potrebno v besedilo vstavljati celotne povedi. Tukaj gre čisto samo za to, da bi si moral slepi dijak zapomniti, memorirati od 7 do 9 povedi in jih vstavljati v besedilo, kar je praktično neizvedljivo.

Pri slušnem delu mature slepi dijak dobi svoj posnetek in ima sam možnost ustavljanja posnetka. Pri tem ne smejo pritisniti gumba stop ampak samo na pavzo, posnetka prav tako ne smejo zavrteti nazaj. Ravno tako ga poslušajo samo dvakrat. Ta možnost obstaja, ker ima slep dijak težko pregled nad vsemi vprašanji, če pa vprašanje išče ali ga preverja lahko tako izpusti velik del posnetka oziroma se posnetek lahko že odvrta.

Vsa ustna vprašanja slepi dijaki izžrebajo vnaprej in potem se izžrebane številke posredujejo na RIC, ta pa potem v Braillevo vrstico pretvori ta vprašanja. Slepí dijak izžreba dve vprašanji, ker ima možnost vprašanje zamenjati in je tako vedno v rezervi pripravljeno in prilagojeno tudi drugo izžrebano vprašanje.

Potem so pa razni predmeti, recimo letos smo prilagajali biologijo. Biologija je kar problematična za prilagoditev slepim, ker je veliko slikovnega gradiva, so razne preglednice z večjim številom podatkov. Včasih tudi, če bi pripravili opis slikovnega gradiva, lahko v tem opisu že povemo odgovor ali pa stvar tako zakompliciraš, da je bistveno težja za slepega, kot pa za videčega, ki sliko samo pogleda sliko. Pri takem predmetu je kar četrtnina nalog, ki jih je potrebno izločiti. Obstaja eno mnenje, da je to eden od predmetov, ki ni priporočljiv za slepega dijaka, tako kot tudi fizika, čeprav ima ta pravico izbrati katerikoli predmet.

Izpitne pole so za slepega dijaka natisnjene v brajici (op. Braillovi abecedi). Možnost elektronske pole v PDF formatu za slepega ni ravno optimalen, ker to pomeni, da zapisa ni možno spreminjati ali v njega pisati. To pomeni, da je potrebno preskakovati iz dokumenta v dokument. Braillova vrstica tudi še ni dovolj kompatibilna za to metodo, saj včasih spusti določen del besedila. Sprejemljiv bi bil program Word, kjer pa za enkrat ne pridemo skupaj, ker se zapis lahko spreminja.

Včasih se pod prilagoditve za slepe in slabovidne zapiše tudi pomočnik. Vloga pomočnika je, da pojasni določene znake na katere slep dijak ni navajen, za primer lahko dam mogoče znak za ameriški dolar, ki ni tako pogost v besedilih in ga slep dijak ne pozna. Pomočnik ne sme biti bližnji sorodnik slepega dijaka in njegov učitelj, ki ga je učil v razredu. Lahko pa je učitelj tega predmeta.

Če pri ocenjevanju opazimo neko nalogo, ki bi bila za slepega nerešljiva in smo jo na začetku spregledali, jo lahko še naknadno izločimo iz ocenjevanja, seveda po posvetu s strokovnjaki.

Pri maturi sodelujem kot zunanji strokovnjak in vidim, da včasih kar z veliko toleranco učitelji ocenjujejo odgovore. Pri enem izmed zadnjih stikov me je neka učiteljica kar malo zbodla, ko je rekla "pa saj se mi tako smili". Zdi se mi, da to ni pravi način in pristop, konec koncev slepi dijaki niso neumni. Včasih je še vedno preveč tega pomilovanja.

13. Naša zakonodaja od leta 2000 naprej omogoča tudi slepim dijakom možnost izobraževanja v rednih izobraževalnih programih. Kakšno je vaše mnenje o tem?

Kjer vse stvari kolikor toliko dobro funkcionirajo, sem zelo zato, da se to izvaja še naprej na ta način. Bomo pa morali še veliko več časa in volje posvetiti temu, da se inkluzivno okolje vzpostavi na način, ki je za to potreben. To ne pomeni samo, da se učni uspeh dosega tak kot je, ampak da se zagotovijo vsa področja razvoja.

Mislím, da bi tudi starši tu morali spremeniti pogled na to. Mogoče so včasih prav starši tista ovira, ker pri teh otrocih stremijo predvsem k dobremu učnemu uspehu, premalo pa se zavedajo, kako je pomembno, da se tak dijak pri tej starosti osamosvoji in zaživi popolno samostojno življenje.

Mislím, da inkluzija je možna, zahteva pa predvsem veliko naporov na vseh področjih. Definitivno pa vsak posameznik ni za tak način izobraževanja. Tu bi morali bolj prisluhniti mnenju strokovnjakov, ki delajo s temi otroci in jih poznajo. Če je inkluzija na škodo otroka, se je nebi smelo izvajati.

14. Kakšne so prednosti in slabosti izobraževanja slepih oseb v rednih srednjih šolah - gimnazijah?

Stik, ki ga tak učenec ohrani v domačem okolju se prav gotovo ena prednost. Stiki se na ta način v domačem okolju še poglobijo. Taka vključitev pomeni tudi veliko podporo v družinskem krogu. S tem se ohranjajo tudi socialni stiki s prijatelji v domačem okolju. Na ta način, z inkluzijo v rednih šolah, je slepemu dijaku mogoče tudi najti službo v domačem okolju.

Da v šolah tak učenec prinese mnogo več znanja zase, bi rekla, da je to mogoče celo drugotnega pomena, saj določeno znanje lahko pridobi tako v redni šoli ali v prilagojeni šoli. Za druge učence in za samo šolo pa slep učenec prinaša dodatno bogatitev in sprejemanje drugačnosti. Na ta način se poveča toleranca, seveda pa ta ne pride sama po sebi. To, da je v razredu slep dijak, še zdaleč ne pomeni, da bodo zdaj kar naenkrat vsi postali bolj tolerantni. Včasih se v kakšnem razredu zgodi, da do tega tudi v štirih letih ne pride.

Zdi se mi, da je slovenska družba še vedno precej nestrpna do vseh drugačnih. Do drugačnosti znamo biti hitro kritični.